

שתי דוגמות לאמפיריציזם

ולדן ו אורמן קווין
ווגום: ענת בילצקי, ענת מטר

אמפיריציזם המודרני הותנה במידה רבה על ידי שתי דוגמות. האחת היא אמונה במיצול עקרוני בין אמיתות שהן אנליטיות – קרי, מעוגנות בעובדה. הדוגמה השנייה היא דדוקטיבניזם: האמונה שכל טענה בעלת משמעות שקולה למענה לוגי המורכב ממונחים המורים על ניסיון מייד. בראיון לטעון, כי שתי הדוגמות – בטעות יסודן. לפי שרואה, תוצאה אחת של נטישתן היא טשטוש הגבול המשיער שבין המטאפיזיקה הספקטיסטית של טרילי הטבע תוצאה שנייה היא חזוה לכיוון הפרגמטיזם.

הרקע לאנליטיות

הרקעתו של קאנט בין אמיתות אנליטיות לסינתטיות הוטרמה על ידי ההבחנה של יום בין יחסים חתליים ממושגים לבין ענייני עובדה, ועל ידי הבחנתו של לייבניץ בין אמיתות עיוניות לאמיתות עובדתיות. לייבניץ דבר על אמיתות עיוניות כאמיתות בכל העולמות האפשריים. מעבר לציוניות, מה שנאמר כאן הוא שאמיתות עיוניות הן אלו שלא יוכלו להיות שקריות. באותה רוח אומרים לנו שטענות אנליטיות מוגדרות בטענות ששלילתן היא סתירה-עצמית. אך אין לה, להגדרה זו, ערך הסברי רב. שכל רעיון הסתירה-העצמית, במובן הרחב הדרוש להגדרה זו של אנליטיות, דורש אותה מידה של הבהרה כמו רעיון האנליטיות עצמו. שני הרעיונות הם שני צדדיו של מטבע מפורקף אחד.

קאנט תפס טענה אנליטית ככזו המיוחסת לנושא המשפט לא יותר מאשר מה שכבר מוכל בו מושגית. לציטוט זה שני הסרונות: הוא מוגבל לטענות בעלות צורה של נושא-נשוא, והוא פונה לרעיון של הכלה שגשאר ברמה מטאפורית. אך כוונתו של קאנט, העולה ביתר ברור דרך השימוש שהוא עושה ברעיון האנליטיות מאשר דרך הגדרתו, נחנת ליסוד מחודש: מעגל הוא אנליטית אם היא אמיתית, בזכות משמעותה ובלא תלות בעובדת. בעקבותיו, הגה נבדק את מושג המשמעות המונה כאן.

עליו לומר, כי אין לזהות משמעות עם הוליה, הדוגמה של פוגה (לכוכב הבוקר) ולכוכב הערב), וזו של ראל (ל"סקוט") וה"סופר של וויברל" מבהירה, כי מונחים יכולים להורות על אותו דבר, אך להיות שונים במשמעותם. חשיבותה של ההבחנה בין משמעות להוריה אינה פחותה ברמת המונחים המופשטים. המונחים "פ" ו"מספר כוכבי הלכת" מורים על אותה ישות מופשטת, אך סביר שאין לאותם כוחים קוון מתיחס כאן למאמר של פרגה "Über Sinn und Bedeutung" שתורגם לאנגלית כ"On Sense and Reference" ולעברית כ"אל מובן והוראה" קווין וקט מניחה של ראל, אשר מקיף את "meaning" על "sarming" על "refering", בעקבות זאת, בחנו לחתום "meaning" ל"חשיבות", ו"naming" ל"הוריה". במקרים שבהם קוון מדבר על "sense" על "reference", תתמו ל"סוב" ל"הוריה" בתחום.

קווין אינו מסתפק בבקורת בלבד, ומציע ראייה אלטרנטיבית, הנובעת מעבודותיו ביחס לשתי הדוגמות. על פי תפיסה זו, "... שנתחננו על העולם הרוצני עומדת בפני שיפוטו של הניסיון החישי לא שבה ניתן לדבר על טענות מרכזיות יותר, וכאלה הקרובות יותר לשוליים הניסיוניים. תפיסה כזו – המסרבת לראות בטענה אחת את יחידת המשמעות הלשונית, אלא רואה ככזו רק את השפה כולה – קרירה הוליים במערכת הוליסטית כל שנוי בערך האמת שאנו נותנים לטענה מסימת הוא בעל השלכות על טענות אחרות. באופן כזה יש מקום להכרעות על-אודות הטענות שנבחר לשנות; לפיכך, כל טענה פתוחה באופן עקרוני לזיקון ולהערכה מחדש.

כך נזנחת ההבחנה שבין אנליטי לסינתטי, ועמה ההכרה בקריטריונים ברורים להבחנתן אחרות (כמו פילוסופיה-מעי, מושג-עובדתי ועוד), וכך גם מתחיל הערעור על אבני היסוד של המסורת האנליטית. שאלות של עובדה, שאלות של לשון, שאלות של אוטולוגיה ומודע חופכת למקשה אחת, ומוכרעות בסופו של דבר על פי קריטריונים פרגמטיים, המאפיינים את העידן הפוסט-אנליטי. מובן מאליו שמאמר בעל השלכות כה דרמטיות זכה לתגובות ולהתקפות רבות. בגלילות הבאים של "מטאפור" נביא תרגומים של כמה מהן, וכן של ההחלוצי העדכניים יותר של קווין עצמו על שתי הדוגמות.

כל מתרגם של חומר מקצועי מחפש את מקומו בין שני קצוות – תרגום של כל מונח המונה מן האנגלית לעברית מחד גיסא, ושימור המינוח המקצועי בשפת המקור מאיד גיסא. בתרגום מאמר יסודי וחשוב כל כך נטינו לקצה השני, מן הטעם הבא: השיח הפילוסופי המדובר משמר במקורם הלועזי מספר רב של מונחים – אם תורגמו בעבר ואם לא. תרגומם של מונחים כאלה היה פוגם, הן בשטף הקריאה והן בהגנת משמעותם המובהקת. כך למשל, השארנו את צמד המונחים "אנליטי-סינתטי", השגורים בפי כל, במקום לתרגמם ל"מנתח-מרכיב", שלא נהפך למטבע לשון נפוץ. במקרים של מונחים שאין להם עדיין תרגום מקצועי מוכר שוב העדפנו לשמור על המקור הלועזי. לדוגמא, המונח extension הוא בעל משמעות מובהקת בפילוסופיה של הלשון; תרגומו ל"היקף" מעביר את משמעותו היומיומית, אך לא את זו המיוחדת לפילוסופיה, ולכן שמרנו על "אקסטנסיה".

הערות המתרוממות בגוף הטקסט סומנו בכוכב.

אז (2) (1) על ידי החלפת "דוק" בביטוי נרדף "אדם לא־נשי". אין ברנו עריין אפיין הולם של ביטוייה זו של טענות אנליטיות - ולפיכך של אנליטיות באופן כללי - מכיוון שבהיאורנו נאלצנו לסייע אל המושג "נרדפות", חזקנו להבהיר לא פחות מהמילה אנליטיות עצמה.

לפיכך האחרונות נוסח קורפ לוסברג אנליטיות על ידי פניה לאיש תוא מוכח תיאוריציב¹. תואר יציל תוא כל מתו כרכל־אמת מצעה לטענות האוטומיות או הכליחי מורכבות של השפה. עבר משנת השפה

הייתה קרופ. נבנות מהפסקיות המרכיבות אותן על ידי אמצעים לוגיים מוכרים, ולפיכך ערד־אמת של כל יחידות אורכבת נקבע בעצב כל תיאוריציב על ידי חוקים לוגיים בניגופסות. נוכל עתה להסביר טענת

האנליטיות. אם תוא מוכרבת באמתיות בכל תיאוריציב. הוסבר הוא עיבד ל־"אמיתי בכל העולמות האנושיים" של לייבניץ. אך יש לשים לב שגורסה זו של אנליטיות מצליחה להגשים את מטרתה, רק אם

האנליטיות האוטומיות של הלשון - שלא כמו "אין הוא דוק" ו־"אין הוא נשי" - אינן תלויות זו בזו, ולא

האנליטיות האוטוריציב שעל פני הטענות "אין הוא דוק" ו־"אין הוא נשי". אמיתיות שתייהן, ולפי הקריטריון

האנליטיות האוטוריציב "אין הווקים נשואים" לסינטיטיות, במקום שתהיה אנליטיות. לפיכך, משמש הקריטריון

האנליטיות במונחים של תיאוריציב רק בעבור שפות משוללות צמד־נדפסים חוק־לוגיים, כמו

"אדם לא־נשי" - צמד־נדפסים מהסוג שהוליד את הטענות האנליטיות מהמעמד השני.

שיניתו במונחים של תיאוריציב הוא לכל היותר שחזור הרעיון של אמת לוגית - לא של

לוגיות. לוגיות לומר שיש לקרופ אנליטיות בעניין זה. שפת המוחלים המופשטת שלנו, על תיאוריציב

האנליטיות הלוגיות - על ידי המזדה; "דוק", למשל, מוגדר כ־"אדם לא־נשי". אך אין נולה

זוגות כ־"אדם לא־נשי" מי המזדה ואח כן, ומתי? האם עלינו לפנות למילון הקרוב ולקבל את

המילונאי כחוק? ברור שבכך רחוקים את העגלה לפי הסיס; המילונאי אינו אלא מדיען אמפירי,

ועוד עובדות קיימות; ואם הוא מבאר את "דוק" כ־"אדם לא־נשי", אין זאת אלא משים אמונתו

של נרדפות בין צורות אלה, המובלע בשמוש כללי או מועדף שנהוג כבר. מושג הנרדפות שאנו

חושבים עליו חייב להיות הבהרה, כפי הנראה במונחים של התנהגות לשונית. אין ספק שאין לדאוג

במשמעותם; שכן, היה צורך בהסתכלות אסטרונומית, ולא רק בהרהור במשמעויות, כדי לקבוע את החלו

הדוגמאות לעיל מורכבות ממונחים יחידאיים, מוחשיים ומופשטים. במקרה של מונחים כלליים -

פדיקטיים - המצב שונה במעט, אך מקביל. מונח יחידאי מתיימר להרחיק על ישות מופשטת או מוחשית

לעומתו בכל התנהגות כללי אין הדבר כך. על מונח כללי אפשר לומר שהוא אמיתי על־אודות ישות

מסוימת, או על־אודות ישות אחת מני רבות, או אף לא על אודות אחת מהן. קבוצת כל הישויות שעל

אודות מונח כללי הוא ישות אחת מורה עליה, יש להבחין בין המשמעות של מונח כללי לבין האקסטנ

מונח יחידאי לבין ישות שהוא מורה עליה, יש להבחין בין המשמעות של מונח כללי לבין האקסטנ

שלו, למשל, יתכן שהמונחים הכלליים "יצור בעל־כל" ו"יצור בעל־כליות" דומים באקסטנטיה, אך הם אינם

בעלי משמעות זהה.

בלבד המשמעות עם האקסטנטיה במונחים כלליים נמוך פחות מבלבד של משמעות עם החוץ

במונחים יחידאיים. ואכן, מקובל בפילוסופיה לדבר על הניגוד שבין אינטימיה (או משמעות) לאקסטנטיה

או במניח שונה. בין קוונטיציה לדוגמאית.

המונח הארסטוטלי מהות היה בלא ספק קודמו של המונח המודרני אינטימיה או משמעות. לפי

אריסטו, עובדת היית האדם רציונלי היא מהותית; עובדת היוונו בעל שתי רגליים היא מקרית. אך יש הבדל

חשוב בין גישה זו לבין דקטורית המשמעות. זו האחרונה תורה (ולו רק לצורך הטענה) שרציונליות מובלית

במשמעות המילה "אדם", ואילו היוונו בעל שתי רגליים אינה מובלית במשמעות זו. לטענת זאת, היוונו בעל

שתי רגליים יכולה להתפצל במובלית במשמעות של "דרדגל" ואילו רציונליות - לא, כך, מוגדרת מיטה של

1. תיאוריציב

2. תיאוריציב

3. תיאוריציב

4. תיאוריציב

5. תיאוריציב

6. תיאוריציב

7. תיאוריציב

8. תיאוריציב

9. תיאוריציב

10. תיאוריציב

11. תיאוריציב

12. תיאוריציב

13. תיאוריציב

14. תיאוריציב

15. תיאוריציב

16. תיאוריציב

17. תיאוריציב

לאור כל זאת, הן במסגרות הפורמליות והן באלו הלא-פורמליות, אני רואים שהמובנות מלבד המקרה תקינות של הצגתם הקונבנציונלית במפורש של סימונים חדשים) מלמדת בחסדי נרדמת קודמים. בהכרח אפוא שמישג המהודד אינו צפון בחובו את המפתח לנרדפות ולאליטיות, הבה נזנח מושג זה בהמשך חקירתנו אחר הנרדפות.

3. ניתנות להחלפה

מחל טבעי, הראוי לביקור מוזקדקית, הוא זה הנורס שנרדפותו של שתי צורות לשוניות אינה אלא היותן ניתנות להחלפה בכל הקשר בלא שינוי בערך-האמת שלהן – ניתנות להחלפה, כדבריו של ליבניץ, salva salvia³. שימו לב שמילים נרדפות כאלה יכולות אף להיות עמומות, ובלבד שהעממויות תואמות. אך אין זה למטרי נכון שהביטויים הנרדפים "רווק" ו-"אדם לא-רווק" ניתנות להחלפה בכל מקרה salvage salvia. ניתן בקלות ליצור אמיתות המתכתות לשקרות במחלפת "רווק" ב-"אדם לא-רווק" בעזרת מרכאות, כך:

ב-"רווק" יש פחות משמונה אותיות.

ניתן שאפשר להחליל מקרים מפורסמים כאלה על ידי ראית "רווק" במרכאות כמילה יחידה ובלתי ניתנת לחלוקה, ועל ידי קביעה שהניתנות להחלפה salvage salvia, שאמורה להיות עוגן הנרדפות, אינה מתייחסת למופעים חלקיים בתוך מילה. גם אם נניח, כי גרסה זו של נרדפות מקובלת עלינו, הרי שהיא לוקה בחסר בכך שהיא פונה לתמיסה קודמת של "מילה", וחוקה על פינה זו שתפקי, בתורה, בעיות של ניסוח. עם זאת, אפשר לטעון כי התקדמו במעט בכך שצמצמנו את בעיית הנרדפות לבעיה של מילתיות⁴. הבה נמשיך בדרך זו ונניח "מילה" כמובנת מאליה.

השאלה עומדת בעינה – האם ניתנות להחלפה salvage salvia (מחוץ למופעים בתוך מילים) היא תנאי חוק דיו לנרדפות, או להפך – האם יש ביטויים שאינם נרדפים הניתנים כך להחלפה. הבה נבהיר שאינו עסוקים כאן בנרדפות במובן של זהות מוחלטת בקישורים פסיכולוגיים או באיכויות שיריות; שהרי אין בנמצא שני ביטויים שהם נרדפים במובן זה. אנו מעוניינים אך ורק במה שקרוי נרדפות קונבנציונלית. מהי זו ברוק, לא נכלל לומר לפני שניסיים בתצורה את חוקיותה, אך אנו יודעים עליה דבר מה מכך שנוקטנו לה בעניין האליטיות בסעיף 1. הנרדפות שנוקטנו לה שם קבעה רק שלל טענה אליטית תניתן לחנוגם לאמת לוגית על ידי החלפת מילים נרדפות זו בזו. אך נכלל להפוך את היוצרות, ובהנחת אנליטיות להסביר נרדפות קונבנציונליות של מנחם (בשומרונו על הדוגמה המוכרת) כדלהלן: לומר ש-"רווק" לא-רווק" הם נרדפים מבחינה קונבנציונלית פירושו לומר – לא פחות ולא יותר מאשר – שהטענה:

(3) כל הרווקים ורק הם אנשים לא-רווקים

היא אליטית⁴.

הדבר הנדוש הוא הסבר של נרדפות קונבנציונלית שאינו מניח אנליטיות מראש – אם ברצוננו להסביר אנליטיות בעזרת נרדפות קונבנציונליות, נדרש בסעיף 1. ואכן, הסבר בלתי-חלוי של נרדפות קונבנציונליות הוא זה הניתן כעת: ניתנות להחלפה salvage salvia בכל מקום חוץ מאשר בתוך מילים. והשאלה העומדת בפנינו היא, אם נחזור סוף סוף לדרך המלך, האם נסוגת להחלפה salvage salvia היא תנאי מספיק לנרדפות קונבנציונליות. נוכל להשתמש בכך בקלות בעזרת דוגמאות מהסוג הבא. הטענה:

(4) הכרחי של הרווקים, ורק הם, רווקים

היא אמיתית בברור, אפילו אם נפרש את "הכרחי ש-" באופן כה צר, שיהיה רק על טענות אליטיות.

* מלבד הציטוט קווין משתמש כאן גם בביטויים שפופים בהם המילה "רווק" לא "ראם לא-רווק" (bachelor of arts).
bachelor's buttons: אין בגברות שימושים דומים של המילה "רווק".
wordhood

למעשה שיפור של המונח על ידי זכרון משמעותו או השלמתו. אלא שגם הניתנה – אף שאין היא מרדדת נרדפות קודמת בין מונדד למדיר – בכל זאת נשענת על נרדפות אחדות שכבר קיימת. אפשר לראות זאת כך: לכל מילה שיש עיסם בהנהגתה קיימים הקשרים, שבלשונות הם בהירים מודלקים ויים כדי לאפשר שארשים יעיל. מידת הנהגתה היא שומר השימוש בתקשרים מעידים אלה, מתוך תודות השימוש בארשים. לפיכך, מה שדרוש, כדי שהאחדות תהיה תואם למטרות הנהגה, הוא לא שהמונדד – בשימושו הקודם – יהיה נרדף למדיר, אלא רק שכל אחד מן הקשרים המועדפים שלו – בעיניו בניו יצמחו בקודם – יהיה נרדף להקשר המתאים של המדיר.

שני מודגרים חלופיים ירחימו במידה שווה למטרות הנהגה תונה, ובל זאת לא יהיו נרדפים. מושם שהם יוכלו להחליף זה את זה בתוך ההקשרים המועדפים. אך לא באחרים. בבחירת אחד המדירים ולא באחר יוצרת ההגדרה מן הסוג המנהיג באופן שרירותי יחס של נרדפות בין מונדד למדיר, שלא היה קיים קודם לכן. אך כפי שראינו, גם הגדרה זו חייבת את כוח הנהגתה לנרדפות קיימת.

עדיין קיימת, עם זאת, הגדרה מסוג קיצוני, שאינה נשענת כלל על נרדפות קודמת: הנבטה קונבנציונלית בפירוש של שיענת סימול חדשות, למטרות קיצור בלבד. כאן המונדד חופף נרדף למדיר, פשוט משום שהוא נוצר במפורש למטרות היותו נרדף למדיר. זהו מקרה שקוף למדי של נרדפות. הנוצרת על ידי הגדרה. לו אך היו כל זני הנרדפות כה בהירים ביות המקרים המגדדה לשענת על הנרדפות במקום להסבדה. במילה "המדיר" דבק – למרבה הסכנה – צלל מוגיע, הנוגע משימושה המדיר בכתבים לוגיים ומתמטיים. יש טעם אפוא לטעות כעת לדיון קצר בתפקידה של ההגדרה במטרות המטרות.

במערכות לוגיות ומתמטיות שואפים לשיי סוגי חיסכון העושים זה את זה. לכל אחד מהם תועלת המיוחדת לו, מחד גיסא, אפשר לבקש חיסכון בביטויים שאנו משתמשים בהם – נוחות וקיצור ברור ניסוחם של יחסים מנוונים. חיסכון מסוג זה דורש בדרך כלל סימונים מובחנים ומדויקים בעבור שפע של נושגים. מאיד גיסא, ובאופן הנגד את הקודם, אפשר לבקש חיסכון בדקדוק ובאוצר המילים. אפשר לנסות למצוא מספר מצוי של מושגי יסוד, ובהניתן סימון יחודי לכל אחד מהם, נכח לבטא כל מושג אחר כרצוננו, על ידי צירוף וחודרה על הישמונים הביטויים. מביניה מסומנים. סוג החיסכון השיי אינו שימושי, משום שדלות במושגי יסוד נוטה בהכרח להארכת הביטויים. ואולם מבחינה אחרת הוא דווקא שימושי: הוא מפשט את הדיבור התאורטי על-אודות השפה. על ידי צמצום המונחים וצורות ההרכבה שבהן ברוכה השפה.

למרות היותם בלתי מתשיבים לכאורה, לכל אחד מסוגי החיסכון טעם משלו. לפיכך נוהג לצרף את שני הסוגים על ידי מיזוג של שתי שפות האחת חלק מהשינוי. השפה הנכללת, למרות עיופותה בדקדוק ובאוצר המילים חוסכת באוד המסודים, ואילו החלק הקרוי סימון פרימיטיבי חוסך בדקדוק ובאוצר המילים. ההתאמה בין השלם לתלם נעשית על ידי כללי חנוגים. המציגים כל ביטוי שאינו פרימיטיבי, שקיול לביטוי שטרמינציו שייכים לסימון הפרימיטיבי. אלה כללי חנוגים המרויים ממזנות במטרות הפורמליות. יש לראותן לא כנוספת לשפה אחת, אלא כהתאמות בין שתי שפות – האחת חלק מהשינוי.

ואולם ההתאמות אלו אינן שרירותיות. הן אצלרות להראות כיצד הסימון הפרימיטיבי יכול למלא את כל מטרותיה של השפה העודפת – מלבד קיצור ונוחות. לכן יש לצפות שהמונדד המדיר יתייחסו זה לזה בכל מקרה לפחות באחד משלושת האופנים שצוינו לעיל. המדיר יכול להיות נסוח – בסימון המצומצם – תואמו למדיר, והשומו ממש על אותה נרדפות כמו בשימוש הקודם; הוא יכול לשפר את השימוש הקודם של המדיר, ביות ההנהגה; ולבסוף, ייתכן שהמונדד הוא סימון שנוצר עתה בפנים האישיות, וזה במשמעותו כאן ועכשיו.

* notations

"יתכן שאפשר להעלות את החטיבות ששפה מלאכותית "L" (בניגוד לשפה טבעית) היא שפה מבוזבזת ורועלת בתוספת קבוצת כללים סמנטיים מפורטים, ולפיכך נוצר, גינה, זוג סודרי; ובמקרה כזה הכללים הסמנטיים של "L" ניתנים לפירוט מפורט של השפה "L". אך באותה מידה, ובאופן פשוט יותר, נכלל תחום שירות את השפה המלאכותית של "L" כגון סודר שמרכיבו השני הוא קבוצת השפות האנליטיות שלו. במקרה כזה אפשר לציין את השפות האנליטיות ב-"L" פשוט כאותן שפות שבמרכיב השני של "L". או אולי דווקא שחולד כבר מלהרים את עצמו בעזרת שרירי נעלינו.

החלטה לצורות אחרות אינה בייחתי [כדאי להזכיר רק גורם נוסף אחד] לעתים הכללים הסמנטיים הם למעשה כללי הדגום לשפה הרגילה. במקרה כזה השפות האנליטיות של השפה המלאכותית מזוהות כמאלה מתוך האנליטיות של המשפטים המתורגמים בשפה הרגילה. כאן כמובן לא תיתכן כל הארה של ציפית האנליטיות מכיוונה של השפה המלאכותית.

מנקודת ראותה של ציפית האנליטיות, רעיון השפה המלאכותית בעלת הכללים הסמנטיים הוא שפה פנימית אחרת רק אם כבר הבנו את מושג האנליטיות; אין הם מסייעים בהשגת הבנה זו.

אנליטיות, אילו לתוך המודל הפשוט נארמג, בדרך כלשהי, הורמים המנטאליים, ההתנהגותיים או הורבתיים הנוגעים לאנליטיות – יהיו אלה אשר יהיו, ואלים קשה להאמין, שמתל אשר לפיו אנליטיות אינה ניתנת להעמדה על גורמים אחרים יזרה אור על ציפית הנהגת האנליטיות.

למובן שבאופן כללי האמת להיותה של בלישון והן בעובדה החוק-לשונית [השפה "ברוטו הרג את קיסר" וזוהי שקרית, לו היה העולם שונה במשהו, אך היא הייתה שקרית גם אם מובנה של המילה "הרג" הוה מקרה מובהק של "חלד" ומכאן] אנו מפתחים להתיי, באופן כללי, שניתן לפק את אמתותה של שונת מרכיב לשוני ולמרכיב עובדתי. [אור הנהגה זו, נראה סביר להמשיך ולומר שבשפות מסוימות המרכיב העובדתי שווה לאפס; ואלה הן השפות האנליטיות] אך למרות הסברות האפיריוריות, הנבול שבין שונות אנליטיות לסינטיטיות פשוט לא שורטט. הפגיבה שיש הבחנה כזו שניתנת לשרטוט היא דוגמה לאמפירית של האמפיריציסטים – זו אמונה מטאפיזית.

תורת האיתות והדוקטרינות

מחלף ההורחים הקונטריביות, ולבסוף אל מושג האנליטיות, אבל, אפשר לשאול, מה דובר תורת המשמעות. מושג הנדרשות הקונטריביות, ולבסוף אל מושג האנליטיות, אבל, אפשר לשאול, מה דובר תורת המשמעות. לדאמנות צירוף זה ההמסד כל כך כמילה מפתח של האמפיריציזם, עד שהיינו מפתנים גישה מאוד לאי מוצית, לולא הפרו החתיו בהיפוש אחר רמז אפשרי לבייית המשמעות ולביעות הללו.

על פי הגורה הנבלטת לעין בספרות מאז פרס (Peirce), תורת המשמעות דורדאמנות משמעותה של טענה היא שיטת אישישה או החלשתה [באופן אמפירי. טענה אנליטית היא מפרה גבול שמואשש בכל מקרה].

כפי שנטען בסעיף 1, אפשר בהחלט לפסוח על שאלת המשמעותיות כישירות ולעבור ישירות לזהות המשמעות, כלומר לנדרשות, לפיכך, תורת האיתות היא זו האומנת ששונות הן נדרשות, אם רוק אם הן זהות לשפת אשיושן או החלשת האמפירית. זהו הסבר של נדרשות קונטריבית של טענות, ולא של צורות טענה היא שיטת אישישה או החלשתה [באופן אמפירי. טענה אנליטית היא מפרה גבול שמואשש בכל מקרה].

החלשת משמעותה של טענה היא שיטת אישישה או החלשתה [באופן אמפירי. טענה אנליטית היא מפרה גבול שמואשש בכל מקרה].

מובן שאפשר לציין קבוצות M, N, K וכו' של טענות L-S למטרות שונות או בלא כל מטרות. אך מה מירוש האמירה S-A בניגוד ל-M, N, K וכו' היא קבוצת הטענות ה-"אנליטיות" של L-S.

באומרו אילו הן הטענות האנליטיות בעבור L-S, אנו מסבירים את "אנליטי-בעבור L-S", אך לא את "אנליטי", ולא את "אנליטי בעבור". איננו מתחילים אפילו להסביר את הביטוי "S היא אנליטית בעבור L-S".

למעשה, אנו כן יודעים די על-אודות המשמעות הרצויה של "אנליטי" כדי לדעת ששונות אנליטיות אמורות להיות אמיתיות. הבה נפנה אפוא לצורה אחרת של כלל סמנטי, שעל פיו לא נאמר ששונות אלו ואלו הן אנליטיות – אלא פשוט ששונות אלו ואלו יכולות בשונות האמיתיות ככל כוח אינו פותח לביקורת שהוא מכיל את המילה הלא מובנת "אנליטי". ולשם השלשון נסכים, שאין כל קושי במובנה הרחב יותר "אמיתי", כלל סמנטי מסוג זה, כלל על-אודות אמת, אינו אמור לציין בדיוק מהן כל האמיתות בשפה; הוא רק קובע, באופן דקורטיבי או אחר, אוסף מוסים של טענות, אשר יחד עם אחרות שאינן מצוינות, נחשבות כאמיתיות. אפשר להודות שכלל כזה הוא בהיר למדי, ומכאן, בהמשך, אפשר לחחום את האנליטיות כן: טענה היא אנליטית אם היא לא רק אמיתית (אלא) אמיתית על פי הכלל הסמנטי.

אך עדין אין כאן התקדמות של ממש במקום לפנות למילה הבלתי-מוסברת "אנליטי", אנו פונים כעת לביטוי הבלתי-מוסבר "כלל סמנטי" לא כל טענה אמיתית, שלפיה טענות בקבוצה מסוימת הן אמיתיות, יכולה להיחשב ככלל סמנטי, אחרת – כל האמיתות הן "אנליטיות", בהיותן אמיתיות על פי כללים סמנטיים. ניתן כנראה להבחין בכללים סמנטיים רק כשהם מופיעים בעמוד שכתובתו "כללים סמנטיים" וכותרתו זו עצמה היא זו חסרת משמעות.

אכן [ונכלל לומר שטענה היא אנליטיק-בעבור L-S], אם רוק אם היא אמיתית בהתאם ל-"כללים סמנטיים" כאלה וכאלה, שנישמו כן באופן מפורש, אך אז נמצא את עצמו בעצם באותו עניין שדנו בו במקור: "S היא אנליטיק-בעבור L-S אם רוק אם...". לכשנרצה להסביר את "S היא אנליטיק-בעבור L-S" באופן כללי בעבור "L" משתנה (גם אם נסכים להמביל את "L" לשפות מלאכותיות), הסביר "אמיתי בהתאם לכללים סמנטיים של L" אינו מספק; שכן מותר היחס "כלל סמנטי של L" דורש הבהרה לא פחות מ-"אנליטי בעבור L".

אולי אפשר ללמוד משהו מההשוואה בין הרעיון של כלל סמנטי והרעיון של פוסטולט. יחסית לקבוצה נתונה של פוסטולטים, אין כל קושי לומר מהו פוסטולט: איבר בקבוצה. יחסית לקבוצה נתונה של כללים סמנטיים, קל באותה מידה לומר מהו כלל סמנטי. אך כשכל מה שנתון הוא סימון, ממתיני או אחר, והוא זה סימון מובן כרצונו לגבי הדגומן של טענותיו או תנאי האמת שלהן, מי יוכל לומר אילו משמעותו האמיתיות חשבות כפוסטולטים? בדרך שהשאלה חסרת משמעות – חסרת משמעות ממש כמו השאלה אילו נקודות בגב הן נקודות מוצא. כל מבוחר סופי (או אינסופי) באופן שניתן לציין אפקטיבי(?) של טענות (רצף), אולי אמיתיות) יכול להיות קבוצה מסוימת של פוסטולטים ככול מבוחר אחר. המילה "פוסטולט" היא בלתי משמעותית רק ביחס לפעולת ברירה; אנו מחילים אותה על טענות, רק אם אנו חושבים עליהן, לרצף או לשנה ביחס לטענות אחרות שניתן לגזור מהן, בעזרת קבוצה מסוימת של מנכריים שצאנו לנכון להחמק בהם, ומהן, הננינו של כלל סמנטי הוא סביר ובעל משמעות כמו הרעיון של פוסטולט. אם מתייחסים אליו באותה דוח יחסית – והפעם יחסית להנצח חנוכי זה או אחר: הוראת הכללים המספיקים לאמיתות של טענות בשפה טבעית או מלאכותית, לבני אדם שאינם דורבים מיומנים של השפה. אך נקודות מנט זו, אף ציין של תת-קבוצה של האמיתות של "L" אינו, במהותן, כלל סמנטי יותר מכל ציין אחר; ואם מובן של "אנליטי" הוא "אמיתי על פי כללים סמנטיים" אף אמת מסוימת ב-"L" אינה אנליטית יותר מן האחרות.

אולי אפשר ללמוד משהו מההשוואה בין הרעיון של כלל סמנטי והרעיון של פוסטולט. יחסית לקבוצה נתונה של פוסטולטים, אין כל קושי לומר מהו פוסטולט: איבר בקבוצה. יחסית לקבוצה נתונה של כללים סמנטיים, קל באותה מידה לומר מהו כלל סמנטי. אך כשכל מה שנתון הוא סימון, ממתיני או אחר, והוא זה סימון מובן כרצונו לגבי הדגומן של טענותיו או תנאי האמת שלהן, מי יוכל לומר אילו משמעותו האמיתיות חשבות כפוסטולטים? בדרך שהשאלה חסרת משמעות – חסרת משמעות ממש כמו השאלה אילו נקודות בגב הן נקודות מוצא. כל מבוחר סופי (או אינסופי) באופן שניתן לציין אפקטיבי(?) של טענות (רצף), אולי אמיתיות) יכול להיות קבוצה מסוימת של פוסטולטים ככול מבוחר אחר. המילה "פוסטולט" היא בלתי משמעותית רק ביחס לפעולת ברירה; אנו מחילים אותה על טענות, רק אם אנו חושבים עליהן, לרצף או לשנה ביחס לטענות אחרות שניתן לגזור מהן, בעזרת קבוצה מסוימת של מנכריים שצאנו לנכון להחמק בהם, ומהן, הננינו של כלל סמנטי הוא סביר ובעל משמעות כמו הרעיון של פוסטולט. אם מתייחסים אליו באותה דוח יחסית – והפעם יחסית להנצח חנוכי זה או אחר: הוראת הכללים המספיקים לאמיתות של טענות בשפה טבעית או מלאכותית, לבני אדם שאינם דורבים מיומנים של השפה. אך נקודות מנט זו, אף ציין של תת-קבוצה של האמיתות של "L" אינו, במהותן, כלל סמנטי יותר מכל ציין אחר; ואם מובן של "אנליטי" הוא "אמיתי על פי כללים סמנטיים" אף אמת מסוימת ב-"L" אינה אנליטית יותר מן האחרות.

תוצאות עקשות אחרות, שניסה להתאים אליהן את המערכת שלנו, על ידי הערכה מוחלטת של הטענה וזיהוי שאין חידוק, יחד עם טענות אחרות. טענה היא שניתן ליישב הנוסחה עקשת על ידי הערכות מחודשות שונות וממוגזות באזורים שונים ומגוונים של המערכת הכוללת; אך במקרים שפלנינו כעת, טייגנו חטיבית לרצף פחות ככל האפשר את המערכת כולה תוביל אותנו למקד את החיזויים בטענות ספציפיות על-אודות בתי אבן או חדרוניים. לפיכך, טענות-אלה נתפסות כבעלות חתימתיות אמפירית מחודדת יותר טענות עיוניות של פסיקה או לוגיקה או אוטולוגיה. אלה האחרונות יכולות להישב במסגרות במקום מרכזי יחסית בתוך המערכת הכוללת – ופירוש הדבר שכמעט אינו קיים קשר מועדף בין לבין תחום חושי מסוים.

כאמפיריציטיטי אני ממשך לחשוב על התבנית המושגית של המדע בסופו של דבר כעל לציבורי ניסיון ולעיתים על פי ניסיון העבר. אויבקיטיס פיסיקליים מיובאים כמושגים לתוך מצב עניינים, בתוך מתורכים וחסים – לא על ידי תגודתם בעזרת מונחי הניסיון, אלא פשוט כיצורים* בלתי ניתנים לצמצום, המקבילים לתבנית אפיסטמולוגית, לאלים של הומוסוס. אני מצדי, כפיסיקאי חדיש, מאמין באויבקיטיס פיסיקליים לא באלים של הומוסוס; ונראה לי כי זו טעות מדעית להאמין אחרת. אך מבחינת הניסוס האפיסטמולוגי, האויבקיטיס הפיסיקליים והאלים נבדלים רק בדרגתם ולא בסוגם. שני מיני השויות חדרים להשגתנו רק צארים תרבותיים. המיתוס של אויבקיטיס פיסיקליים גובר, מן הבחינה האפיסטמולוגית, על רוב האויבקיטיס בכך שהרכיח את עצמו כיעיל יותר ממויתוסים אחרים ככלי לארגת מנבה ברתרון בתוך זרם הניסיון.

קביעת יצרים אינה עוצרת באויבקיטיס פיסיקליים מקרוסקופיים. אויבקיטיס ברמה האטומית מלמדים על מנת להפוך את חוקי האויבקיטיס המקרוסקופיים, ולבסוף את חוקי הניסיון לפשוטים יותר ולצפונים לתמרון. אל לנו לצפות או לקרוא להגדרה מלאה של ישויות אטומיות ותתי-אטומיות במונחים של ישויות מקרוסקופיות, יותר משהיינו מצפים או קוראים להגדרה של דברים מקרוסקופיים במונחים של תתי חושים. המדע הוא המשך של המשך הישר, והוא ממשיך את נטייתו של השכל הישר לנפח את האוטולוגיה כדי לפשט את החיזורים.

אויבקיטיס פיסיקליים, קטנים כמדולים, אינם היצורים היחידים שאנו קובעים. נוחות יכולים לשמש זמלם נוספת; ואכן אומרים לנו כיום, שהגבול בין אנוגיה לחומר – אבד עליו כלח. יחד על כן, השויות ולפישטות שבמהות המתמטיקה – בעצם קבוצות וקבוצות של קבוצות וכן הלאה – גם הן בבחינת יציר זרות דומה, מבחינה אפיסטמולוגית, אלה מיתוסים בעלי ביסוס דומה לזה של אויבקיטיס פיסיקליים ואלים לא טובים יותר ולא רעים יותר, מלבד ההבדלים בדרגת תועלתם ליישקונו בהתנסויות החושים.

האלגברה של המספרים הרציונליים והאי-רציונליים יחד היא התקבוצה על ידי האלגברה של מספרים הרציונליים בלבד, אך חלקה נוחה יותר; והיא כללת את האלגברה של המספרים הרציונליים חלק משונו ומלאותה. כל המדעים – המתמטיים, מדעי הטבע, ומדעי האדם – גם הם באופן דומה אך ייצוגי יותר תת-קבוצים על ידי הניסיון. קצה המערכת חייב להתישב עם הניסיון; מטרת יחד המערכת, על הצפיציות והמיוחסות המופתלים שלה, היא פשטותם של החוקים.

ישאלות אוטולוגיות, בראייה כזו, מקבילות לשאלות במדעי הטבע,⁶ נתבונן בשאלה אם לקבל קבוצות פשוטות כפי שטענות במקום אחר, זו בעצם השאלה אם לכמת ביחס למשתנים המקבילים קבוצות פתרכים. לרוב [3] טען ששאלה זו אינה שאלה על-אודות עובדות, אלא על-אודות הבחירה בצורה לשונית נוחה, המסגרת מושגית נוחה או במסגרת למדע. לכך אני מסכים, אך רק בתנאי שיוסכם להחיל זאת על השערת

ועל מרכיב עובדתי באמיתותה של טענה יחידה הוא חסר-פשר ועומד ביסוד דברים רבים חסרי-פשר. המדע, אם תחייסם אליו במקובץ, הוא בעל תלות כפולה – בלשון ובניסיון; אך אי אפשר להעביר כפילות זו באופן מסוים אל טענות המדע אחת לאחרת. כפי שציניתי, הרציון של הדרת סימפ בשימוש סימפ יתרון על האמפיריציטיס הכלי-אפשרי של מנחה אורמונה אצל לוק וינס. טענה, ולא המונח, הוכרה, לאחר בנטהם, כזיהיה הנתנת לבקורת אמפיריציטיסית. אך הדבר שאני טוען עכשיו הוא שגם בלקיחת הטענה כזיהיה שרטטנו רשת דקיקה מדי. יחידת המשתמעות האמפירית היא המדע בכללותו.

6. אמפיריציטיס בלא הדרגות

כל ידיעותינו (כביכול) והאמנותינו, מתעניינים היומיומיים למטרי של הניאוגרפיה וההיסטוריה ועד החוקים היסודיים ביותר של הפיסיקה הנוריענית או אפילו המתמטיקה העיונית הולוגיקה – כל אלה הן בד אורג בירדאום אשר בא במגע עם הניסיון רק בקצותיו. ביסוסו אחר נוכל לומר שכלל המדע הוא כמו שדה כוח שתנאי הגבול שלו הם הניסיון. התנושות עם הניסיון בשולי השדה דורשת תיאומים מחדש במרכזו של השדה. יש לערוך חליקה מחודשת של ערכי-אמת למקצת טענותינו. הערכה מחודשת של כמה טענות גוררת הערכה מחודשת של אחרות, לאור הקשרים הלוגיים שביניהן – והחוקים הלוגיים, מצדם, הם אינם אלא טענות נוספות במערכת, מרכיבים נוספים של השדה. לאחר שהערכנו מחדש טענה אחת, עלינו להעריך מחדש טענות אחרות, אשר ייתכן שהן קשורות לוגית בראשונה, או אולי הן טענות על-אודות הקשרים הלוגיים עצמם. אך השדה כולו אינו קבוע דיל על ידי תנאי הגבול שלו – הניסיון – ולפיכך יש מדרת בחירה רב של הטענות שיש להעריך מחדש לאור התנסות אחת הפוכה. אין קשר מיוחד בין התנסויות מסוימות לבין טענות מסוימות בפנים השדה, אלא רק קשר בלתי ישיר דרך שקילי שווי-משקל הנוגעים לשדה בכללותו.

אם גישה זו כנונה, יש הטעיה ברעור על התוכן האמפירי של טענה יחידה – בעיקר אם טענה זו מרוחקת מן השוליים הניסיוניים של השדה. מלבד זאת חפוש אחד הגבול בין טענות סינתטיות המתקיימות מתוך הניסיון, לבין טענות אלטיות, המתקיימות ויחיה מה, נהפך למעשה שטות לכל טענה יכולה להיחשב אמיתית ויחיה מה, אם נעשה התאמות חדות דין במקום אחר במערכת אפילו טענה הקרובה לשוליים יכולה להיחשב אמיתית בהינתן התנסות עקשת, בעזרת פנייה להיזות או ערכון טענות מסוימות, מן הסוג המכונה חוקים לוגיים. ולהפך – בדיוק באותה צורה, אין גם טענה המחוסרת מפני חקון, יש אפילו הצעה לתקוין של החוק הלוגי, חוק השלישי-המוצא, כאמצעי לפשוט מכוונת התחזית; ומהי ההבחנה העקרונית שבין חזונו זו לחזונו שבעקבותיה תפס קפלי את מקומו של תלמי, או איינשטיין את מקומו של ניוטון, או דרווין את מקומו של אריסטו?

דיברתי במונחים של מרחק משוליים חושיים לשם המחשה. אסיה עתה להבהיר את הרציון בלא מוטאופרה. טענות מסוימות למרות היזות על-אודות אויבקיטיס פיסיקליים ולא על-אודות ניסיון חושי, נראות קשורות לניסיון חושי, והזאת בדרך בוררת: טענות מסוימות להתנסות מסוימת, אחרות – לאחרת. אני רואה טענות מסוג זה, הקשורות מאוד להתנסויות מיוחדות, בקרובות לשוליים. אך אני רואה ביחס זה של "קשירות" לא יותר מאשר חיבור רופף, המשקף את הסבירות היחסית של התנסות המעשית לתקן טענה אחת ולא אחרת במקרה של התנסות עקשת.

נוכל למשל לדמיין התנסויות עקשות, שניסיה להתאים אליהן את המערכת שלנו, על ידי הערכה מחודשת של הטענה היחידה שיש בתי אבן ברחוב ברוש, יחד עם טענות הקשורות לאותו נושא וכול לדמיין

לביולוגיה

Carnap, Rudolf, [1] *Meaning and Necessity*. Chicago: University of Chicago Press, 1947.

[2] *Logical Foundations of Probability*. Chicago: University of Chicago Press, 1950.

[3] "Empiricism, semantics, and ontology", *Revue internationale de philosophie*, IV (1950), 20-40.

Duhem, Pierre. *La Theorie physique: son objet et sa structure*. Paris: 1906.

Frege, Gottlob. *Foundations of Arithmetic*. New York: Philosophical Library, 1950.

Hempel, C. G., "Problems and Changes in the Empiricist Criterion of Meaning", *Revue internationale de philosophie*, IV (1950), 41-63.

Lewis, C. I., [1] *A Survey of Symbolic Logic*. Berkeley: 1918.

[2] *An Analysis of Knowledge and Valuation*, La Salle, Ill.: Open Court Publishing Co., 1946.

Lowinger, Armand, *The Methodology of Pierre Duhem*. New York: Columbia University Press, 1941.

Martin, R. M., "On Analytic", *Philosophical Studies*, III (1952), 42-47.

Meyerson, Emile. *Identite et realite*. Paris: 1908; 4th ed., 1932.

Quine, W.V., *Mathematical Logic*. New York: W.W. Norton Company, Inc., 1940. Cambridge: Harvard University Press, 1947; rev. ed., 1951.

White, Morton, "The Analytic and the Synthetic: An Untenable Dualism". In *Sidney Hook, ed., John Dewey: Philosopher of Science and Freedom*. New York: The Dial Press, Inc., 1950, pp. 316-330.

מדעיות בכלל. קורנפ [3], עמ' 32) הכיר בהיותו מסוגל לשמר תקן כפול לשאלות אוטולוגיות ולהשערויות מדעיות, רק בכך שיניח הבחנה מוחלטת בין האנליטי לסינטיטי; ואין צורך שאשוב ואומר כי אני דוחה הבחנה זו.¹¹

הסוגיה בדבר קיומן של קבוצות נראית יותר כשאלה על-אודות תבנית מושגית נוחה; הסוגיה בדבר קיומם של חד-קורניים או בתי אבן ברוש, נראית יותר כשאלה על-אודות עובדה. אך כפי שטענתי, הבל זה אינו אלא הבל של דוגמ, והוא כרוך בנטייתו המבטאת משהו למחוח חוטי אחר, ולא אחר, מארגי המדע כדי להתאימו להתנסות עקשת מסוימת. שמדונות משחקת תפקיד בהכרעות כאלה, כמו גם החתימה לפשטות.

קורנפ, לואיס ואחרים נוקטים עמדה פרגמטית בשאלת ההכרעה בין צורות לשוניות או בין מסגרות מדעיות; אך הפרגמטיזם שלהם מסתיים בגבול הדמיוני שבין האנליטי והסינטיטי. בהכחשת גבול זה אני מצמצם פרגמטיזם סוחף. כל אדם זוכה במורשת מדעית ובהפגזה מתמשכת של גירוי חושי; והשיקולים המדלדלכים אותו בעיוות המורשת המדעית שליו כליל להתאימה לגירויים החושיים המתמשכים הם, באשר הם רציונליים, פרגמטיים.

הערות

1. קורנפ [1], עמ' 9 ואילך; [2], עמ' 70 ואילך.
2. על-פי מובן שונה וחשוב של "המדדה", היחס השמור עשוי להיות יחס יותר של התאמה בהוראה. אך בהקשר הנוכחי מטב שתקעלס מהגדרה במובן זה, משום שאין היא נוגעת לשאלת הגדרות.
3. ר' לואיס [1], עמ' 373.
4. זוהי נרדמות קונגיטיבית במובן דאטוני ורדה. קורנפ [1], עמ' 56 ואילך) לואיס [2], עמ' 83 ואילך) מציעים כיצד על ביטוי זה ניתן לגזור מובן צר יותר של נרדמות קונגיטיבית כשקדמה למטרות מסוימות. ואולם בניית מושגים מדרגת זו נמצאה מחוץ למסגרותינו, ואין לערב בינה לבין הסוג הרוחני של נרדמות קונגיטיבית הנדון כאן.
5. זה תוכנו של קורנפ, סעיף 121.
6. הכוונה ד"אם רק אפי" היא למונח כפונקציית אמת, ר' קורנפ [1], עמ' 14.
7. פסקה זו לא הופיעה במחזורת המקורות של המאמר הנוכחי. היא הוצעה על-ידי מוריסן (ר' רשימה ביבליוגרפית).
8. אפשר למעשה לנסח את ההודיה כך, שיהיה ההודיה יהיו מנוחים ולא טענות. לואיס מתאר כך את משמעותו של מונח כ-"קריטריון מחשבתי, שביחס אליו אפשר ליישם או לסרב ליישם את הכיטוי הנדון במקרה של דברים או מצבים המופיעים לפנינו או בזמנינו." [2], עמ' 133) לויאור מועיל של נפתולי תורות המשמעות-דודיאומת, המתקדת בשאלת המשמעותיות, ולא ברמת האנליטיות, ר' המפל.
9. תורה זו הוצגה היטב על-ידי דיקום, עמ' 303-328. ר' גם לוינגר, עמ' 132-140.
10. "L'ontologie fait corps avec la science elle-même et ne peut en être séparée".
11. [האוטולוגיה מתארת עם המדע ועמו ואין להפרידם]. מייסדו, עמ' 439.
11. וויט מבטא בצורה משכנעת הסתייגויות נוספות לגבי הבחנה זו. ר' וויט.